

onderneming welke directie geen haar beter was dan Flier. Die directie bestond uit een in Drente geboren NSB'er, H. Holscher, aannemer van beroep, en een Duitser die in leerwaren gehandeld had, A. W. Adler. Zij hadden hun firma in '41 met geld van een tweede Duitser opgericht. De *Westland Hoch- und Tiefbau* kreeg tenslotte meer dan tweeduizend arbeiders in dienst (bij de *Atlantikwall* werden in ons land naar schatting maximaal acht-en-veertigduizend arbeiders ingeschakeld) en wist voor een waarde van meer dan f 20 mln aan *Wehrmacht*-werken in de wacht te slepen; Adler hield hier meer dan f 300 000 aan over, Holscher (die in '40 steun van Sociale Zaken ontvangen had) meer dan f 700 000, een en ander ongeacht de exorbitante bedragen die deze twee 'bunkerbouwers' tijdens de bezetting privé opgenomen en uitgegeven, veelal erdoor gejaagd hebben. De 'handigen' onder die 'bunkerbouwers' trachtten in de loop van '44 contacten aan te knopen met illegale groepen aan wie zij hoge bedragen in het vooruitzicht stelden; die steun werd soms wèl, soms niet aanvaard.

Collaboratie

Globaal gesproken mag men zeggen dat de Nederlandse industrie tijdens de bezetting in de eerste twee jaren voor minstens een kwart, vervolgens bij inkrimpende bedrijvigheid voor ongeveer een derde en tenslotte, lente '44, voor meer dan de helft werkzaam is geweest in opdracht en ten behoeve van de Duitsers en dat van het totaal aan Duitse orders meer dan de helft, vermoedelijk zelfs veel meer dan dat, bestemd is geweest voor de *Wehrmacht*; wij herinneren er aan dat in '43 2 à 3% van de Duitse bewa- pening (handelsschepen evenwel inbegrepen) afkomstig was uit Nederland. Wij zijn aan de agrarische sector nog niet toe maar aangezien de leveranties aan de vijand daar absoluut en relatief veel minder belangrijk waren, lijkt het ons juist, het probleem van de economische hulpverlening aan de bezetter, anders gezegd: de collaboratie, hier aan de orde te stellen.

Laat ons beginnen met na te gaan of en in hoeverre die collaboratie verboden en strafbaar was.

Onder de titel 'Misdrijven tegen de veiligheid van de staat' bevatte het in 1886 ingevoerde, in 1940 nog steeds geldende Wetboek van Strafrecht een artikel (art. 102) waarvan het eerste lid luidde: 'Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, de vijand hulp verleent of de staat tegenover de vijand benadeelt.' Die straf kon, aldus het tweede lid van dat artikel, tot twintig jaar of zelfs